



(<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Romanikieltä ja suomea sisältävät yhdyssanat ja johdannaiset verkkokeskustelussa

Verkkokeskusteluympäristö tarjoaa Suomen romaneille mahdollisuuden tiiviiseen keskinäiseen yhteydenpitoon ja keskusteluun. Romanien verkkokeskustelun yleinen kielimuoto on heidän oma etnolektinsä, etnisen ryhmän suomen kielen varieteetti. Romanien etnolekti sisältää romanikielen sanojen ja myös romanikieltä ja suomea yhdistelevien sanojen käyttöä suomenkielisen keskustelun lomassa. Eräs luova ja vaihteleva romanian ja suomen kieltä yhdistelevä piirre romanien verkkokeskustelussa ovat yhdyssanat, joissa romanikieliseen sanaan yhdistetään suomenkielinen sana.

Julkaistu: 11. lokakuuta 2024 | Kirjoittanut: Mirkka Salo

Romanikielen kontakti suomen kielen kanssa

Romanikieltä on puhuttu Suomessa jo miltei viidensadan vuoden ajan, sillä romanikieltä äidinkielenään puhuvat romanit ovat asettuneet nykyisen Suomen alueelle osin väliaikaisesti ja osin pysyvästi 1500–1600-luvulta alkaen. Ensimmäiset tunnetut maininnat romanien saapumisesta ovat Ahvenanmaalta 1559. Romaniryhmä käännytettiin silloin takaisin Ruotsin puolelle valtakuntaa. (Granqvist 2013: 134–136). Indoeurooppalainen, indoarjalaiseen ryhmään kuuluva romanikieli kohtasi maassamme suomalais-ugrilaiseen kieliryhmään kuuluvan

suomen. Suomen kieli on vaikuttanut vuosisatojen aikana enenevässä määrin täällä kehittyneeseen Suomen romanikieleen, joka on yksi romanikielen pohjoismurteista. (Ks. Granqvist, 2013: 138–163).

Suomen romanikielessä esiintyy nykyään usein suomen sanastoa ja taivutusmuotoja. Romanien välisessä suomenkielisessä keskustelussa käytetään puolestaan romanikielisiä tai romanikieleen pohjautuvia elementtejä, ennen kaikkea sanastoa. Eräs luova ilmiö näiden kahden kielen yhdistelystä keskustelussa on omintakeisten yhdyssanojen ja johdosten muodostaminen. (Salo 2021: 134–166).

Romanikielen ja suomen elementtien yhdistely yhdyssanoissa ja johdoksissa

Verkkokeskustelu on keskustelufoorumi, jossa romanit kohtaavat toisensa useiden aihepiirien parissa. Keskustelupalstalla Suomi24.fi-romano on runsasta käyttöä. Se on alun perin tarkoitettu romanien väliseen yhteydenpitoon – jollaiselle on varmasti tarvetta. Nykyään palstalla käytetään yhä paljon romanien keskinäisen keskustelun kielimuotoja, romanikieltä ja romanikielen elementtejä sisältävää etnolektia, eli etnisen ryhmän keskenään puhumaa kielimuotoa. Romanien suomenkielisessä verkkokeskustelussa käytetään yhdyssanoja ja johdoksia, jotka sisältävät sekä romanikieleen että suomen kieleen pohjautuvan osan. Useimmissa näistä on määriteosana joko sana *kaalo*, joka merkitsee romania tai *kaajo*, joka merkitsee muuta kuin romania. Määriteosa on yleensä nominatiivimuodossa (*kaalo-*, *kaajo-*) tai genetiivimuodossa. Genetiivi on muodostettu joko suomen kieliopin mukaan yksikkömuodossa (*kaalo-n*, *kaajo-n*) tai käyttäen miltei yhtä yleistä romanikielen ja suomen taivutusainesten osia sisältävää genetiivimuotoa *kaal-e-n/kaal-ee-n*, *kaaj-e- n/kaaj-ee-n*.

Väitöskirjaani varten tutkimassani verkkokeskusteluaineistossa Suomi24.fi-romano vuosilta 2003–2013 löytyy lukuisia esimerkkejä romanikieltä ja suomea yhdistelevistä yhdyssanoista ja johdoksista. Jotkut niistä ovat useiden kirjoittajien käytössä, toisia taas käyttää vain yksi kirjoittaja. Sanat osoittavat kirjoittajien tai heidän keskusteluympäristöjensä luovuutta ja sanallisen kuvailun taitoa. Keskusteluketjuissa esiintyvät muun muassa sanat *kaalorealismiin*, vakiintuneesti romaninaisen asua merkitsevä *kaalenhame*, *kaajeemieltä*, *virkaakaajeillekin*, *peruskaajeisiin* ja *sarvikuonokaajeet*. Etnisyyttä ilmaistaan myös esimerkiksi yhdyssanoilla *varttikaale* (yhden isovanhempansa osalta romani) ja *täyshorttokaalo* 'täysin +

aito/kokonaan romani' (*hortto* = 'aito, oikea'). Yhdyssanojen osat kirjoitetaan yleensä yhteen, mutta harvemmissä esimerkeissä ne on kirjoitettu erikseen, kuten *puoli kaajeita* (*puolikaajeita*) ja *kaaje mentaliteetti* (*kaajementaliteetti*). Esimerkki lauseyhteydestä, jossa käytetään romanikieltä ja suomea yhdistelevää yhdyssanaa on 15.6.2011 kirjoitettu " ... et sakit eivät ossaa olla yhtä mieltä, kuka o millo kajeemieltä, kuka millo mustalaismieltä...".

Myös muita romanikielisiä sanoja käytetään määriteosina verkkokeskustelun yhdyssanoissa ja johtimissa. Esimerkkejä yhdyssanoista ovat substantiivit *jeerolaps* 'lapsiraukka', jonka romanikielinen osa *jeero* on merkitykseltään 'raukka, parka' ja *kulttuurifuulaa*, jonka romanikielinen, suomen slangisanastoon levinnyt osa *fuula* merkitsee kirjaimellisesti ja useasti myös, kuten tässä yhteydessä, kuvainnollisesti 'paskaa'. Eräs kirjoittaja käyttää luonnehtivaa yhdyssanaa *tinakahjo*, joka on muodostettu romanikielen adjektiivista *tinalo* 'hullu' ja merkitykseltään samasta suomen kielen sanasta *kahjo*.

Romanikieltä ja suomen kieltä yhdistävistä johdoksista *kaajeenmoinen* 'valtaväestöön kuuluvan kaltainen' esiintyy väitöskirjani (Salo 2021) tutkimusotoksesta erikseen tarkastellussa viiden vuoden (2009–2013) jaksossa yli kolmekymmentä kertaa. Samanmerkityksisiä ovat verkkokeskustelussa käytetyt yksikkömuoto *kaajeelinen* ja monikkomuoto *kaajonloiset*. Sanasta *jeero* on johdettu suomen kieliopin mukaan taivutettu *jeeroilu*, joka merkitsee raukkamaista käyttäytymistä. Näin merkitys 'raukka' on otettu toista asiaa merkitsevään käyttöön, kuten suomen kielessäkin. Tätä johdosta taivutetaan suomen kieliopin mukaan muodossa *jeeroiluaan*. Johdoksen *bakromaisia* romanikielinen määriteosa *bakro* merkitsee lammasta, ja myös tämä sana on otettu ihmisluonteen piirrettä kuvailevaan käyttöön.

Johdoksen *iinattava* pohjana on romanikielen verbi *iinav-* 'inhota, vihata' ja sen merkitys on 'inhottava, vihattava'. Verkkokeskustelussa käytetyistä verbikantaisista teonnimistä ovat esimerkkejä *telaaminen* ja *tseeraaminen*. Sana *telaaminen* on johdettu romanikielen verbistä *d-* 'antaa'. Useat Suomen romanikielen puhujat ääntävät ja kirjoittavat verbin *d-* 'antaa' taivutusmuotoineen asussa *t*. *Tseeraaminen* on johdos romanikielen verbistä *tšeer-* 'tehdä'.

Verkkokeskustelupalsta Suomi24.fi-romano on edelleen aktiivisessa käytössä. Myös tämänvuotisissa palstan keskusteluissa esiintyy romanikieltä ja suomea yhdisteleviä sanoja. 27.4.2024

keskustelupalstalle kirjoitetussa vastauksessa romanikielisiä sanoja sisältävään suomenkieliseen keskusteluketjuun esiintyy romanikieltä ja suomea yhdistelevä sana *kaavovanhusten*. *Kaavo* on Suomen romanikielessä esiintyvä variantti etnisesti muuta kuin romanian merkitsevästä sanasta *kaajo*.

Yhteenveto

Omaperäinen, luova ja hauskojakin kielellisiä ratkaisuja tuottava romanien etnolektin piirre ovat kahta kieltä yhdistelevät yhdyssanat ja johdokset. Yhdyssanoja muodostetaan yhdestä tai useammasta romanikielisestä sanasta sekä suomen kielen sanasta tai sanoista. Johdoksissa romanikieliseen sanaan liitetään suomen kieliopin mukainen johdos. Kahta kieltä yhdistävät yhdyssanatkin taivutetaan suomenkielisessä keskustelussa yleensä (kaikissa havaitsemisni tapauksissa) suomen kieliopin mukaan. Osa tällaisista sanoista on yleisiä ja esiintyy monessa keskustelussa, todennäköisesti useamman eri kirjoittajan käyttämänä. Osa sanoista esiintyy kerran tai harvoin. Palstan keskustelunaiheet käsittelevät paljon romanien ja muiden välisiä kanssakäymistilanteita ja myös ryhmien välisiä eroja. Toinen yleinen aihe on romaniuden määrittely eri keskustelijoiden näkemyksissä. Yleisimpiä kahta kieltä yhdistelevistä yhdyssanoista ja johdoksista ovat sanat, joiden romanikielinen osa on romanian merkitsevä *kaalo* tai muuta kuin romanian merkitsevä *kaajo*. Nämä etnisyyttä ilmaisevat sanat ovat muutoinkin useimmiten käytetyt romanikieliset sanat Suomi24.fi romano -palstalla. Näiden sanojen yleisyyttä selittävät romaneita koskettavat keskusteluaiheet.

Mirkka Salo on romanikielestä ja suomen kielestä vuonna 2021 väitellyt filosofian tohtori sekä latinan maisteri Helsingin yliopistosta. Hän on Suomen romanikieleen erikoistunut tutkija.

Kirjallisuus

Granqvist, K. (2013). Romanikielen vaiheita Suomessa. Teoksessa *Romanikieli ja sen tutkimusalat*, Kimmo Granqvist & Mirkka Salo (toim.), 134–163. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Salo, M. (2017). Romanikielinen ja romanikieleen pohjautuva aines Suomen romanien suomenkielisessä verkkokeskustelussa. *Virittäjä* 4/2017: 534–566.

Salo, M. (2021). *Romanikieliset elementit romanien suomenkielisellä verkkokeskustelupalstalla*. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Unigrafia, Helsinki.

Suomi24.fi-romano. <https://keskustelu.suomi24.fi/ryhmat/romano>
(<https://keskustelu.suomi24.fi/ryhmat/romano>)

Tikkanen, B. (2013). Romanikielen intialaiset juuret. Teoksessa *Romanikieli ja sen tutkimusalat*, K. Granqvist & M. Salo (toim.), 38–76. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Artikkeliin viittaaminen

Salo, M. (2024). Romanikieltä ja suomea sisältävät yhdyssanat ja johdannaiset verkkokeskustelussa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(5).
Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2024/romanikielta-ja-suomea-sisaltavat-yhdyssanat-ja-johdannaiset-verkkokeskustelussa>
(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2024/romanikielta-ja-suomea-sisaltavat-yhdyssanat-ja-johdannaiset-verkkokeskustelussa>)